

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

2023

TSUMBANDILA YA U MAKAN

MARAGA: 100

Tsumbandila iyi ya u maka i na masiatari a 13.

MAFHUNGOTHANGELI O LIVHISWAHO KHA MUTHTOLI/MUMAKI

Musi vha tshi thtola/maka mushumo wa mulingiwa, zwi tevhelaho ndi zwiniwe zwa zwine zwa tea u dzhielwa nzhele musi vha tshi shumisa rubriki:

- Ndeme ya vhupulani, mvetamveto, u vhalulula na u dzudzanya two bveledzwaho kha tshibveledzwa tsha u fhedzisela tsho nekedzwaho.
- U dzhiela nzhele u nwala hu re na ndivho, vha thtanganedzaho mafhungo na nyimele hu tshi katelwa na redzhisitara, tshitaila na thouni – nga maanda ho sedzeswa KHETHEKANYO YA B.
- Girama, mupeletho na zwiga zwa u vhala.
- Zwivhumbeo zwa luambo, hu tshi katelwa na luambo lwa vhudzivha/kuambele.
- Munanguludzo wa maipfi na luambo lwa maambele (mirero na maambele).
- Kufhatelwe kwa mafhungo.
- Kuvhekanyelwe na kufhatelwe kwa dziphara.
- Kuthathuvhelwe kwa thoho sa two thtaniwaho nga zwi re ngomu/two faredzwaho: mvulatswinga, kubveledzelwe kwa miumbulo na magumo.

MAHUMBULWA MALUGANA NA KUMAKELE/KUTHTOLELE

KHETHEKANYO YA A: MAANEA

Kha vha sedze KHETHEKENYO YA A: Rubriki ya u thTola/Maka Maanea i wanalahlo kha masiatari a 11–12.

KHIRITHERIA DZI SHUMISWAHO KHA U TH TOLA/MAKA	
KHIRITHERIA	MARAGA
ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI	30
LUAMBO, TSHITAILA NA U DZUDZANYA	15
TSHVHUMBEZO	5
TH THANGANYELO	50

1. Kha vha vhale maanea othe vha kone u livhanya na/nanguludza khathegori yo teaho mafhungo aya zwi tshi kwama ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI.
2. Kha vha dovhe hafhu u vhala maanea vha nanguludze/livhanye hafhu na khathegori yo teaho mafhungo ayo zwi tshi kwama LUAMBO,TSHITAILA NA U DZUDZANYA.
3. Kha vha dovhe hafhu u vhala maanea vha koneha u nanguludza/livhanya na mafhungo ayo zwi tshi kwama TSHIVHUMBEZO.

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUDAVHIDZANI

Kha vha sedze **KHETHEKANYO YA B: Rubriki ya u Tola/Maka Zwibveledzwa zwa Vhudavhidzani** i re kha siatari la 13.

KRITHERIA DZI SHUMISWAHO KHA U TOLA /MAKA	
KRITHERIA	MARAGA
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO	15
LUAMBO, TSHITAILA NA U DZUDZANYA	10
THANGANYELO	25

1. Kha vha vhale tshibveledzwa tshothe vha kone u livhanya na/nanguludza khathegori yo teaho mafhundo ayo zwi tshi kwama ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO.
2. Kha vha dovhe hafhu u vhala tshibveledzwa vha nanguludze/livhanye hafhu na khathegori yo teaho mafhundo ayo zwi tshi kwama LUAMBO, TSHITAILA NA U DZUDZANYA.

KHA VHA PFESESE:

- Zwivhumbeo two fhambanaho zwa zwibveledzwa zwa vhudavhidzani zwi funzwa two livhiswa kha maitele a zwino a u linga.
- Izwi zwi tea u dzhielwa nthia musi hu tshi tolwa tshivhumbeo.
- Kha vha nee maraga kha tshivhumbeo tsho teaho/tshone.
- Kha vha sedzese kuvhekanyelwe/kukumedzelwe kwone kwo teaho musi hu tshi niwalwa tshibveledzwa tshiniwe na tshiniwe.

KHETHEKANYO YA A: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI (MAANEA)

MBUDZISO YA 1

ADENDAMU

- Mbuno dzo newaho fhasi ha thoho iñwe na iñwe kha iyi adendamu dzi thusedzi sa tsumbandila/gaidi kha vhamaki/vhatoli.
- Hu tea u newa tshikhala/thendelo ya u dzhiela nthā ndila ine mulingiwa a thathuvhisa zwone/ngayo thoho, naho zwi tshi nga vha two fhambani na izwo two newaho kha idzo mbuno kana na mihibulo/kuvhonele kwa vhone mutoli/mumaki.

1.1 Ho vha vhutambo ha u ambara magaweni he ha ntakadzesza.

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi nwala maanea awe:

- Mulingiwa a nga nwala nga ha vhutambo ha u ambara magaweni he ha mu takadzesza.
- Mulingiwa a nga dovha a nwala nga ha zwithu zwe a zwi vthona afho vhutamboni zwa mu takadza. nz.
- Maanea aya u tea u a nwala nga ndila ya u tou anetshela/u vhuisa mihibulo/u buletshedza, nz.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Fhedzi arali mulingiwa a nwala lushaka lwa maanea ane ra pfa a tshi fusha thoho ye a newa, ha newi ndatiso.

[50]

1.2 Nangoho aya a tou vha masiandaitwa a luttingokhwalwa.

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi nwala maanea awe:

- Mulingiwa a nga nwala a tshi talutshedza nga ha masiandaitwa a vhangwaho nga luttingokhwalwa.
- Mulingiwa a nga dovha hafhu a nwala a tshi sumbedza zwivhuya na zwivhi zwine zwa bveledzwa nga luttingokhwalwa.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a nwala nga lushaka luñwe na luñwe lwa maanea o livhanaho na iyi thoho, u tea u avhelwa maraga dzi yelanaho na zwe a nwala.

[50]

1.3 **Ńwalani maanea ane a fhela nga u ri ... Hezwo nda zwi humbula, mbilu yanga i sokou ri vhaa!**

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi ńwala maanea awe:

- Mulingiwa a nga ńwala nga ha zwithu zwe a vhuya a zwi vhona/a tangana nazwo zwa mu ofhisia/tshuwisa.
- A nga di dovha hafhu a sumbedza u balelwa u hangwa zwenezwo zwithu zwe a tangana nazwo.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a ńwala nga lushaka luniwe na luniwe lwa maanea o livhanaho na iyi thoho, u tea u avhelwa maraga dzi yelanaho na zwe a ńwala.

[50]

1.4 **Mitambo, thodea ya mutakalo na tshifheti tsha vhumatshelo ha muswa.**

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi ńwala maanea awe:

- Mulingiwa u tea u thoma nga u talutshedza thoho.
- U tea u ńwala nga zwivhuya zwine zwa diswa nga u dzhenelela ha muswa kha mitambo.
- A nga dovha hafhu a ńwala nga ha zwithu zwi si zwavhuđi zwine zwa diswa nga u dzhenelela kha mitambo nga muswa zwa ita uri vhumatshelo hawe vhu khakhisee/thithisee.
- Mulingiwa u fanela u sumbedza magumo a sialo muvhali a tshi divha zwine ene mulingiwa a imela zwone.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a ńwala nga lushaka luniwe na luniwe lwa maanea o livhanaho na iyi thoho, u tea u avhelwa maraga dzi yelanaho na zwe a ńwala.

[50]

1.5 **Mulalo na vhudziki kha vhaswa ndi vhudifhinduleli ha muvhuso.**

Ni nga ima kana na hanedzana na likumedzwa ili.

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi ńwala maanea awe:

- Mulingiwa u tea u thoma nga u talutshedza thoho iyi.
- A nga talutshedza nga ha vhudifhinduleli vhune muvhuso wa vha naho kha u tsireledza vhaswa kana a sumbedza vhudifhinduleli ha muvhuso kha vhaswa vhothe.

- Kha sumbedze nga mbuno dzo dziaho sia līne a khou ima nalo nga ha mulalo na vhudziki kha vhaswa.
- Kha sumbedze nga mbuno dzo dziaho dza zwine muvhuso/vhaswa vha nga ita.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a rwala nga lushaka luriwe na luriwe lwa maanea o livhanaho na iyi thoho, u tea u avhelwa maraga dici yelanaho na zwe a rwala.

[50]

1.6 **Ri lilela ngafhi, mutsireledzi a tshi dovha a vha ene phondi?**

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi rwala maanea awe:

- Mulingiwa u tea u rwala a tshi talutshedza zwiito zwi si zwavhudi zwa vhatu vho teaho u tsireledza vhatu.
- Kha sumbedze nga mbuno dzo dziaho hune vhatu avho vha vhaisa avho vho teaho u tsireledzwa.
- A nga dovha hafhu a rwala a tshi sumbedza zwine lushaka lwa tea u ita nga vhatu vha no tsikeledza vhaiwe.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a rwala nga lushaka luriwe na luriwe lwa maanea o livhanaho na iyi thoho, u tea u avhelwa maraga dici yelanaho na zwe a rwala.

[50]

KHA VHA PFESESE: Hu tea u vha na vhutumani vhukati ha maanea na tshifanyiso tsho nangwaho.

1.7 **Tshifanyiso**

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi rwala maanea awe:

- Mulingiwa u tea u nea thoho yo teaho ya maanea awe.
Tsumbo: **Muthu kha divhe mutakalo wawe ...**
- U ya nga ha itsi tshifanyiso, mulingiwa a nga anetshela/buletshedza nga ha u thogomela mutakalo wa muthu.
- Kha sumbedze masiandaitwa a u sa thogomela mutakalo wa muvhili.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a rwala nga lushaka luriwe na luriwe lwa maanea o livhanaho na itsi tshifanyiso, u tea u avhelwa maraga dici yelanaho na zwe a rwala.

[50]

1.8 Tshifanyiso

Tsumbo ya zwine mulingiwa a nga dadamala khazwo musi a tshi ñwala maanea awe:

- Mulingiwa u tea u ñea thoho yo teaho ya maanea awe.
Tsumbo: **Vhutsila ndi vhusiki.**
- Kha sumbedze ndeme ya vhutsila kha lushaka.
- Kha dovhe a sumbedze uri u ñiimisela zwi a ita uri muthu a bvelele.
- U ya nga ha itshi tshifanyiso, mulingiwa a nga anetshela/buletshedza nga ha ndeme ya vhutsila na u ñisikela mushumo.
- Maanea awe kha vhe na mathomo, mutumbu na magumo zwi fushaho.
- Arali mulingiwa a ñwala nga lushaka luriwe na luriwe lwa maanea o livhanaho na itshi tshifanyiso, u tea u avhelwa maraga dzi yelanaho na zwe a ñwala.

[50]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A:

50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUDAVHIDZANI

MBUDZISO YA 2

ADENDAMU

Vhalingiwa vha lavhelelwa u fhindula mbudziso MBILI kha dzo nekedzwaho. Vhulapfu ha phindulo vhu vhe maipfi a u bva kha a 180 u swika kha a 200 ho sedzwa mutumbu fhedzi. Luambo, redzhistoria, tshitaila na thouni zwi tea u livhanywa na nyimele.

2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA (INIFOMALA)

Zwi re ngomu na Tshivhumbeo:

- Ri lavhelela mafhundo a u fhululedza na u tamela mashudu two livhiswaho kha khonani ya muñwali ane o phasa zwavhuđi na uri o wana ndambedzo ya u ya u guda mashangođavha.
- Diresi nthihi ya muñwali ine ya tevhelwa nga datumu.
- Diresi i tea u ñwalwa nga vhudo.
- Zwiga zwa u vhala a zwi shumiswi mafheleloni a mitaladzi ya diresi, theshano na magumo.
- Theshano: Tumbo: Khonani yanga Tshivheaho.
- Marangaphanda kha nee muvhali ludungela lwa mafhundo ane a do a wana kha mutumbu.
- Mutumbu: Ndi hune ha wanala tshidziki tsha mafhundo, na thandavhudzo yao.
- Hu shumiswa luambo lwo teaho, lu si na miswaswo.
- Nyonesano: Ndi hune muñwali a onesana na muñwalelwa.
- Magumo: Muñwali u ñwala dzina laue fhedzi.

[25]

2.2 ATHIKILI YA GURANNDAA

Zwi re ngomu na Tshivhumbeo:

- Thoho i kungaho/i takadzaho.
Tumbo: **Fobvu le la rwelwa u tswa vhana.**
- Athikili i tea u faređza u tswiwa ha vhana na tshiwo tsha u rwiwa ha fobvu nga vhadzulapo.
- Thoho i tevhelwa nga dzina la muñwali.
- Mvulatswinga: Ndi hune muñwali a divhadza fhungo line a tođa u amba nga halo – U tswiwa ha vhana zwe vhanga u rwiwa ha fobvu.
- Mutumbu: Hu tandavhudzwa maitele mavhi a u tswiwa ha vhana na vhadzulapo vhane vha dzhia mulayo vha u vhea zwandani zwavho.

- Tshitaila tshi nga vha tsha mbuletshedzo, tshi shumisaho figara dza muambo na zwi tokonyaho mihumbulo ya vhavhali.
- Madzina, fhethu, zwifhinga, vhuimo na zwiñwe zwa ndeme zwi tea u netshedzwa/buletshedzwa kha athikili.
- Phendelo: Ndi hune mafhongo a vhiniwa hone.

[25]

2.3 INTHAVIYU

Zwi re ngomu na Tshivhumbeo:

- Ri lavhelela inthaviyu vhukati ha muniwali na mutshudeni o fhedzaho ngudo dza u vha rabulasi, a tshi ḥoda u ḥivhesesa nga buđo la vhulimi na vhufuwi.
- Thoho kha i vhe ye mulingiwa a randelwa yone nga mbudziso.
- Mvulatwinga: Kha hu ḥanwe nyambedzano vhukati ha vhathu vhavhili.
- Mutumbu: Kha hu ḥetshedzwe nyimele (sinario) hu sa athu u thomiwa u riwalwa. Hu riwaliwe madzina a vhabvumbedzwa u ya kha tshamonde tsha siatari. Hu shumiswe kholoni u bva kha dzina la muambi/mubvumbedzwa. Hu pfukwe mutualadzi u bva kha uno muambi u ya kha a tevhelaho. Hu rekhodiwe nyambedzano nga u sielisana u bva kha uno muambi u ya kha uļa. Mafhongo a tea u thoma phanda ha hune dzina la guma hone, zwo khethekanywa nga kholoni.
- Magumo: A tea u vha a fushaho.

[25]

2.4 AGENDA NA MAAMBIWA A MUȚANGANO

Zwi re ngomu na Tshivhumbeo:

- Ri lavhelela maambiwa a muțangano wa u ḥutuwedza vhagudi nga vhurangaphanda ha tshikolo na vhagudiswa vho no phasaho.
- Tsheo/mbofho dzi tea u vha khagala sa zwone zwe zwa swikelelwa.
- Maambiwa a muțangano a sainiwe nga vhathu vhothe/vha si gathi.

[25]

2.5 TSHIPITSHI TSHA FOMALA

Zwi re ngomu na Tshivhumbeo:

- Tshipitshi itshi tshi tea u ḥotomodza na u bvisela khagala vhuțambo ha u vulwa ha tshitediamu nga mudzulatshidulo wa vhaswa.
- Thoho: Kha i vhe i kungaho.
Tsumbo: U vulwa ha tshitediamu tsha u farela mitambo yo fhambanaho.
- Theshano: Ndi hune muambi a resha vhathetshelesi nga u bulu zwiimo zwavho sa: Mutshimbidzamushumo, Mudzulatshidulo, nz.

- Mvulatwinga: Afha muvhali u ḥalutshedza ḥoho ya mafhungo.
- Mutumbu: Muambi u ḥasulula mbuno dzawē a dovha a dzi tikedza.
- Luambo, tshitaila, thouni na radzhistara zwi tee nyimele na vha ḥanganedzaho mafhungo.
- Magumo/Phendelo: Ndi hune a fhedza mafhungo awe.

[25]

2.6 IMEILI YA TSHIOFISI

Zwi re ngomu na Tshivhumbeo:

- Ri lavhelela imeli ine ya khou ḥana zwithu zwa zwa sa fare muñwali zwavhuđi musi o dalela tshiimiswa tsha ndambedzo ya masheleni.
- Mvulatwinga: Vhubvo, vhuyo na ḥoho.
Diresi ya imeili ya muthu ane a khou rumela.
Diresi ya imeili ya mutanganedzi (i nga rumelwa muthu muthihi kana vhanzhi).
- Tshibogisi tsha ḥoho tshi tendela u dzhenisa mutualadzi muthihi wa mafhungothangeli.
- Mutumbu: Mulaedza wa imeili u riwalwa nga vhudalo.
- Magumo: Madzina a muñwali.

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B:

MARAGAGUTE:

50

100

PFESESANI:

- Tshifhinga tshothe vha tshi ḥola maanea a vhusiki, vha tea u shumisa rubriki iyi (BAMMBIRI LA VHURARU).
- Maraga dza 0–50 dzo khethekanywa dza bva zwipida zwitānu (5) zwihiwlwane zwa thalusamaimo.
- Kha khritheria dici angaredzaho Zwi re Ngomu, Luambo na Tshitaila, tshiñwe na tshiñwe tsha izwo zwipida zwa thalusamaimo tsho khethekanywa tsha bva zwipida zwivhili: tshipida tsha n̄ha na tsha fhasi, tshiñwe na tshiñwe tshazwo tsho faredza maraganyangaredzi dzo tshi teaho u ya nga u tevhkana hazwo.
- Tshivhumbeo thone a tshi kwamei nga heyi khethekanyo ya maimo a n̄ha na a fhasi.

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA A LUAMBO LWA HAYANI [MARAGA 50]

Khritheria	Zwa nthesa	Tshikili thone	Vhukoni ha vhukati/vhu fushaho/ho linganelaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI (Zwo nwaliwaho na mihumbulo) Nzudzanyo ya mihumbulo na vhupulani/ U dzhiela nzhele ndivho, vha tanganedzaho mafhungo na nyimele MARAGA 30	Maimo a n̄ha 28–30	22–24	16–18	10–12	4–6
	Maimo a fhasi 25–27	19–21	13–15	7–9	0–3

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA A LUAMBO LWA HAYANI [MARAGA: 50] (i ya phanda)

LUAMBO, TSHITAILA & U DZUDZANYA		14-15	11-12	8-9	5-6	0-3
Thouni, redzhisitara na divhaipfi zwo tea ho ndivho/zwiitei na nyimele. Munanguludzo wa maipfi. Kushumisele kwa luambo na milayo, zwiga zwa u vhala, girama, mupeleto.	Maino a nthia	<ul style="list-style-type: none"> -Thouni, redzhisitara, tshitaila na divhaipfi zwo tea tshothe tshothe ndivho, vha tanganedzaho mafhungo na nyimele. -Luambo ndi lwa vhudifhulufheli ha nthesa, lu nyanyulaho tshothe. -Lu a gobola, nahone lwo pfuma u dzangelwa ha thouni -A hu na vhukhakhi ha girama na mupeleto -Lwo lundwa nga tshikili tsha mathakhenithakheni. 	<ul style="list-style-type: none"> -Thouni, redzhisitara, tshitaila divhaipfi zwo tea vhukuma ndivho, vha tanganedzaho mafhungo na nyimele. -Luambo lu a tokonya, nahone thouni yo shumiswaho ndi i nyanyulaho. -Hunzhi a hu na vhukhakhi ha girama na mupeleto. -Lwo lundwa tshidele vhukuma . 	<ul style="list-style-type: none"> -Thouni, redzhisitara, tshitaila divhaipfi zwo tea ndivho, vha tanganedzaho mafhungo na nyimele. -U shumiswa ho teaho ha luambo u bvedela thalutshedzo. -Thouni yo tea -U pfumiswa ha luambo ho shumiswa u khavhisa zwi re ngomu. 	<ul style="list-style-type: none"> -Thouni, redzhisitara, tshitaila divhaipfi zwo tea zwitukhu ndivho, vha tanganedzaho mafhungo na nyimele. -Ho shumiswa luambo lwa mutheo/fhasi -Thouni na kushumisele kwone kwa maipfi a zwo ngo tea -Divhaipfi ndi yo shayedzaho vhukuma. 	<ul style="list-style-type: none"> -Luambo a lu pfali -Thouni, redzhisitara, tshitaila divhaipfi a zwo ngo tea ndivho, vha tanganedzaho mafhungo na nyimele. -U hotefhala ha divhaipfi zwo anzesu lune u pfala ha mafhungo zwa si tsha konadzea na kathihi/ zwa vho kondza vhukuma/tshothe.
	Maino a fhasi	<ul style="list-style-type: none"> -Luambo ndi lwa nthia vhukuma -Lu a gobola, nahone lwo pfuma u dzangelwa ha thouni. -A hu na vhukhakhi ha girama na mupeleto -Lwo lundwa nga tshikili tsha mathakheni. 	<ul style="list-style-type: none"> -Luambo lu a kunga na u nyanyula -Thouni ndi yo teaho, i nyanyulaho -Vhukhakhi vhutuku ha girama na mupeleto -Zwo lundwa tshidele vhukuma 	<ul style="list-style-type: none"> -U shumiswa ha luambo ho linganelaho, fhedzi hu tshi di vha na vhutudzetudze -Huwe u shumiswa ha luambo ho teaho nga u angaredza, fhedzi u dzangelwa ha luambo ndi ha fhasi. 	<ul style="list-style-type: none"> -Luambo lwo shumiswa lwa u sa kona -A hu na kana hu tou vha na zwitukutuku zwi sumbedzaho muvanganyo wa mafhungo/mitala. -Divhaipfi yo hotefhala lwa tshothe. 	
MARAGA: 15	TSHIVHUMBEO	13	10	7	4	
Zwitalusi zwa tshibveledzwa. Kubveledzelwe kwa phara na tshivhumbeo tsha mafhungo/mitala.		<ul style="list-style-type: none"> -Kubveledzele kwa thoho kwa nthesa -Vhudodombedzi ha mathakhenithakheni -Mafhungo/mitala, phara zwo fhatwa na u lundwa lwa nthesa tshothetshothe. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kubveledzele kwa thoho kwo lunzhedzanaho -Vhudodombedzi ha thoho hu pfadzaho -Mafhungo/mitala, phara zwo vangwa lu pfadzaho. 	<ul style="list-style-type: none"> -Kubveledzele kwa thoho na vhudodombedzi zwo tea -Mafhungo/mitala na phara zwi di vha na vhukhakhi -Maanea o di faredza zwi pfadzaho/tendiseaho. 	<ul style="list-style-type: none"> -Dziwe mbuno ndi dzi pfadzaho -Mafhungo/mitala na phara zwo dala vhukhakhi -Fhedzi maanea a tsha di pfala naho hu na vhukhakhi. 	<ul style="list-style-type: none"> -Hu na u shaedza ha mbuno dzo teaho -Mafhungo/mitala na phara zwo dala vhukhakhi -Maanea ha na mudzio/ha pfadzi.
MARAGA: 5		5	4	3	2	0-1

KHETHEKANYO YA B: RUBRIKI YA U TOLA ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI [MARAGA: 25]

Khritheria	Zwa nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO Zwo nwalihalo na mihibulo Nzudzanyo ya mihibulo na vhupulani U dzhiela nzhele ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele Phindulo na mihibulo Nzudzanyo ya mihibulo na vhupulani U dzhiela nzhele ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na tshivhumbeo/milayo na nyimele MARAGA 15	13–15 -Phindulo ndi ya mathakhetakheni, i sa vhambedzwi -Mihumbulo ya vhutali, yo vhibvaho -Ndivho yo tandavhuwaho tshothe ya zwitalusi zwa lushaka lwa tshibveledzwa -Kuriwalele kwo tou bombe kha sia lone -Zwi re ngomu na mihibulo zwo lunzhedzana -Zwo tandavhudzwa lwa tshothe, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho -Tshivhumbeo ndi tsho teaho naho hu na vhukhakhi vhutuku	10–12 -Phindulo ndi yavhudi vhukuma, i bvukululaho ndivho yo diaho ya zwitalusi zwa lushaka lwa tshibveledzwa -O fara vhutala/sia lone -A hu na u polika -Zwi re ngomu na mihibulo zwo lunzhedzana -Zwo tandavhudzwa lwa tshothe, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho -Tshivhumbeo ndi tsho teaho naho hu na vhukhakhi vhutuku	7–9 -Phindulo ndi i fushaho/linganelaho vhukuma, i bvukululaho ndivho yo diaho ya zwitalusi zwa lushaka lwa tshibveledzwa -Ho ngo tou fara vhutala hone tshothe lini – hu na u polika huiwe hu vhonalaho -Zwi re ngomu na mihibulo zwo di lunzhedzana -Zwiriwe zwidodombedzwa zwi tikedza thoho -Nga u angaredza, tshivhumbeo ndi tshone, fhedzi hu na u polika hutuku	4–6 -Phindulo ndi ya mutheo/fhasi, i bvukululaho ndivhonyana ya zwitalusi zwa lushaka lwa tshibveledzwa -Hu na u polika huiwe hu vhonalaho naho o fara vhutala -Zwi re ngomu na mihibulo a zwo ngo tou farana tshothe lini -Zwidodombedzwa zwitukutuku zwi tikedza thoho -Hu na u shaedza hu vhonalaho ha kushumisele kwa milayo na tshivhumbeo -Thahelelo/U shaedza ndi hu soliseaho	0–3 -Phindulo i sumbedza u shaya ndivho ya zwitalusi zwa lushaka lwa tshibveledzwa -Thalutshedzo yo dzumbama, u polika ndi hu hulwane -A hu na u farana ha zwi re ngomu na mihibulo -Zwidodombedzwa zwitukutuku zwi tikedza thoho -A ho ngo tevhedzwa milayo yone ya tshivhumbeo tsha tshibveledzwa
LUAMBO, TSHITAILA NA U DZUDZANYA Thouni, redzhisitara, ndivho/u nyanya, tshitaila, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele Munanguludzo wa maipfi Zwiga zwa muwalilo na mupeleto MARAGA 10	9–10 -Thouni, redzhisitara, tshitaila na divhaipfi, ndi zwi teaho lwa mathakhetakheni ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele -Girama ndi yoneyone nahone yo fhatwa tshidele -A hu na vhukhakhi	7–8 -Thouni, redzhisitara, tshitaila na divhaipfi, ndi zwi teaho tshothe ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele -Nga u angaredza, girama ndi yone nahone yo fhatwa zwavhuvi -Divhaipfi ndi yavhudi vhukuma -Hunzhi a hu na vhukhakhi	5–6 -Thouni, redzhisitara, tshitaila na divhaipfi, ndi zwi teaho zwitukku ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele -Hu na huiwe vhukhakhi ha girama -Divhaipfi i a fusha/linganelo -Fhedzi vhukhakhi vhu re hone a vhu thithisi thalutshedzo	3–4 -Thouni, redzhisitara, tshitaila na divhaipfi, ndi zwi sa ananiho na ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele -Girama yo shaedza, i na vhukhakhi ho vhalaho -Divhaipfi ndi yo shaedza vhukuma -Thalutshedzo yo thithisea	0–2 -Thouni, redzhisitara, tshitaila na divhaipfi, ndi zwi sa ananiho na ndivho, vha tanganedzaho mafhuno na nyimele -Zwo dala vhukhakhi nahone zwo tangana -Divhaipfi a i tei ndivho na khathihi -Thalutshedzo yo hotefhala tshothe

Vhutu ha khandiso ho vhaledzwa